

Informácia o priebehu a výsledkoch hodnotiaceho projektu Rady Európy „Hodnotenie politík v oblasti participácie detí a mládeže“

Nadnárodný kontext:

Projekt hodnotenia politík v oblasti participácie detí a mládeže, ktorý sa realizoval v Slovenskej republike v období január 2011 až júl 2011 je súčasťou širšieho konceptu podpory participácie detí a mládeže na národnej a európskej úrovni, ktorý Rada Európy realizovala v rámci druhého politického cyklu programu „Budovanie Európy pre deti a s deťmi“¹. Je tiež príkladom trendu, kedy Rada Európy kladie čoraz väčší dôraz na potrebu vzájomného priblíženia a kooperácie medzi agendou v oblasti ochrany práv dieťaťa a agendou dotýkajúcou sa mládeže.²

Cieľom projektu bolo poskytnúť členským štátom Rady Európy analýzu toho, do akej miery je národná legislatíva a politika v súlade s medzinárodným Dohovorom o právach dieťaťa v oblasti participácie detí a ich vplyvom na rozhodovanie v krajine, poskytnúť štátom usmernenie a odporúčania na zlepšenie implementácie medzinárodných a národných opatrení pri ich zavádzaní do praxe a zároveň vytvoriť komparatívny rámec v oblasti participácie detí a mládeže v rozličných štátoch.

Okrem prínosu k zvyšovaniu informovanosti a povedomia o práve detí a mládeže na vypočutie a vážne prihliadanie k ich názorom, výsledkom projektu na úrovni Rady Európy by mali byť príprava ukazovateľov kvality vychádzajúcich z výsledkov hodnotení a existujúcich nástrojov (dohovorov a odporúčaní), pracovné metódy, ktoré v plnej miere zahŕňajú deti a mládež do analýzy politík na vnútroštátnej a európskej úrovni a príprava komparatívneho rámca identifikujúceho rôzne parametre participácie v hodnotených krajinách.

V súhrne by uvedené aktivity mali viesť k formulácii nových európskych štandardov pri zapájaní detí a mládeže do rozhodovania na rozličných úrovniach (v podobe odporúčania Výboru ministrov Rady Európy) a tiež k vytvoreniu vzdelávacích a školiacich nástrojov v oblasti participácie detí a mládeže.

V priebehu roka 2011 prechádza návrh odporúčania rozsiahlym konzultačným procesom, ktorého výsledkom by malo byť prijatie odporúčania Výborom ministrov koncom roka 2011 alebo začiatkom roka 2012.

Národný kontext:

¹ Osobitne významnou je v tomto kontexte „Cestovná mapa aktivít Rady Európy v oblasti participácie detí a mládeže vo veku do 18 rokov“ (Roadmap for Council of Europe actions on participation of children and young people under the age of 18“)

² Rezolúcia Rady Európy (2008) 23 o dôležitosti spolupráce a koordinácie medzi aktivitami orientovanými na deti a aktivitami orientovanými na mládež (on the importance of co-operation and co-ordination between child- and youth-related activities)

Zapojenie sa do projektu bolo iniciované zo strany Sekretariátu výboru ministrov pre deti (z pozície Národného kontaktného bodu pre program Rady Európy „Budovanie Európy pre deti a s deťmi“) v októbri 2010, v súvislosti s plnením úlohy v bode 2.7. Národného akčného plánu pre deti na roky 2009-2012, ktorým vláda Slovenskej republiky poverila Sekretariát výboru ministrov pre deti koordináciou úlohy „zavádzať konkrétne opatrenia, programy, projekty a pod. na podporu reálneho implementovania zásady rešpektovania názorov dieťaťa do praxe (v rodine, škole a komunite, ako aj v inštitúciách a v správnych a súdnych konaniach)“ a zároveň „utvoriť organizačno-technické podmienky na poskytovanie relevantných informácií deťom, aktívne vyjadrovanie sa k politikám, ktoré sa ich týkajú, a tlmočenie názorov detí“.

Očakávaným výsledkom hodnotiaceho procesu bolo najmä:

- nezávislé potvrdenie pozitívnych vývojových trendov a potvrdenie zmien;
- podklad pre posilnenie právneho a politického rámca v oblasti participácie detí a mladých ľudí, budujúc na Dohovore o právach dieťaťa a pozitívnom vývoji v iných členských štátoch;
- zvýšenie povedomia o práve detí a mladých ľudí byť vypočutý a braný vážne, prispievajúc tak k širokej kultúre účasti;
- pozitívny príspevok k príprave periodického hodnotenia Výboru OSN pre práva dieťaťa.

Priebeh hodnotenia:

Vzhľadom na prierezový charakter projektu bol do jeho realizácie zapojený široký okruh subjektov, rozhodovanie ktorých má vplyv na mieru implementácie práva dieťaťa byť vypočuté. Národný hodnotiaci tím bol zložený zo širokého okruhu zástupcov vládnych rezortov, zástupcu Úradu podpredsedu vlády pre ľudské práva a národnostné menšiny Slovenskej republiky, zástupcu úradu splnomocnenca vlády pre rómske komunity, Kancelárie verejného ochrancu práv, Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky, zástupkyne Únie miest Slovenska, zástupcu Združenia samosprávnych krajov SK8, expertky Štatistického úradu Slovenskej republiky, zástupcu Slovenského národného strediska pre ľudské práva, Informačného centra Rady Európy, významne zastúpeného spektra mimovládnych organizácií zaoberajúcich sa právami detí a mládeže a kontrolnej skupiny šiestich detí.

Na implementácii projektu sa podieľala Rada Európy prostredníctvom trojčlenného Európskeho hodnotiaceho tímu vedeného Európskou konzultantkou (a zároveň zostavovateľkou hodnotiacej správy), zástupcu európskej mládežníckej mimovládnej organizácie a dvoch zástupcov sekretariátu Rady Európy. Na národnej úrovni projekt koordinovala a implementovala Národná koordinátorka projektu (zastupujúc Sekretariát Výboru ministrov pre deti), pričom od počiatku poskytla významnú technickú a odbornú podporu implementácii projektu IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže (partner projektu).

Hodnotenie sa zameralo na participáciu detí a mládeže v nasledujúcich oblastiach: rodina, náhradná starostlivosť, zdravotná starostlivosť, vzdelávanie a škola, voľnočasové aktivity, situácie násilia, súdne a administratívne konania (v širokom zmysle slova), verejný život a občianska spoločnosť, a deti v médiách. Metodológia projektu vychádzala z článku 12 Dohovoru o právach dieťaťa a bola vybudovaná primárne na všeobecnom komentári Výboru OSN pre práva dieťaťa č. 12. Hodnotenie pokrývalo všetky aspekty participácie definované všeobecným komentárom.

Hodnotiaci proces začal zostavením a následným stretnutím národného hodnotiaceho tímu dňa 28. januára 2011 za účasti Európskej konzultantky, kedy národný hodnotiaci tím prerokoval

návrh metodológie projektu (metodológia zostavená európskou konzultantkou bola pilotne overená v rámci hodnotenia realizovaného vo Fínsku, vyžadovala si však prispôsobenie národným reáliám). Výsledkom stretnutia bolo vytvorenie tematických pracovných skupín pre zber informácií podľa rámca daného dohodnutou metodológiou.

Súčasne bola na stretnutí vytvorená pracovná skupina zložená z členov národného hodnotiaceho tímu, ktorej úlohou bolo sprostredkovať výber detí do kontrolnej skupiny detí. I keď zostavená skupina nemohla byť reprezentatívnou vzorkou všetkých detí v Slovenskej republike, bola rodovo vyvážená a boli v nej v najširšej možnej miere zastúpené deti rôznych vekových skupín s rôznym pozadím³. Kontrolná skupina detí bola po zvyšok hodnotiaceho procesu integrálnou súčasťou národného hodnotiaceho tímu a zúčastňovala sa na všetkých aktivitách tímu.

Koncom februára 2011 sa v Bratislave pod vedením detskej facilitátorky uskutočnil Diskusný deň vedený metódou „world café“ za použitia nástroja „kaleidoskop zážitkov“, na ktorom sa zúčastnilo 15 detí a mladých ľudí vo veku 9 - 18 rokov, vrátane detí z detskej kontrolnej skupiny. Počas stretnutia mali možnosť navzájom si vymeniť skúsenosti o možnosti participácie detí v rôznych oblastiach života, názory na to, či majú pocit, že im dospelí načúvajú a zapájajú ich do rozhodovania o veciach, ktoré sa ich týkajú a následne sami navrhnúť možné riešenia na zlepšenie situácie v tejto oblasti.

V priebehu prvých troch marcových týždňov bol prostredníctvom siete členov národného hodnotiaceho tímu distribuovaný on-line dotazník určený deťom a mladým ľuďom vo veku do 18 rokov, na ktorom sa vďaka kvalitnému marketingu zúčastnilo viac ako šesť tisíc detí z celého Slovenska.

Dotazník obsahoval otázky o skúsenostiach s participáciou v rôznych prostrediach a situáciách a jeho výsledky sú vďaka vysokému počtu respondentov dôležitým zdrojom pre nastavenie ďalších politik či aktivít dotknutých inštitúcií v jednotlivých oblastiach života detí.

Výsledky konzultácií s deťmi počas Diskusného dňa, dáta sumarizované členmi národného hodnotiaceho tímu a prvé výsledky on-line prieskumu boli prediskutované počas druhého stretnutia národného hodnotiaceho tímu dňa 21. marca 2011. Súbežne s prácou národného hodnotiaceho tímu realizovala národná koordinátorka dve prípadové štúdie v samosprávach (v meste Banská Bystrica a v meste Gelnica), ktoré na miestnej úrovni kopírovali formát metodológie.

Závery hodnotenia:

Záverečné stretnutie národného hodnotiaceho tímu (národné zasadnutie), kontrolnej skupiny detí a európskeho hodnotiaceho tímu, na ktorom európska konzultantka predstavila Návrh záverečnej hodnotiacej správy, sa uskutočnilo v Bratislave dňa 31. mája.

³ Deti zastúpené v detskej kontrolnej skupine boli vo veku od 9 do 17 rokov a pochádzali z rôznych prostredí, vrátane detí zo znevýhodneného prostredia, detí so zdravotným postihnutím, detí rómskeho pôvodu alebo detí v náhradnej starostlivosti.

Pripomienky, ktoré odzneli počas stretnutia, resp. boli v nadväznosti na národné zasadnutie doručené národnej koordinátorke projektu, boli následne zapracované európskou konzultantkou do finálnej verzie správy, ktorá bude po ukončení editačných prác predložená koncom roka 2011 Rade Európy. Po finalizácii redakcie slovenského prekladu hodnotiacej správy bude táto zverejnená a bude k dispozícii širokej odbornej aj laickej verejnosti.

Podľa záveru správy, legislatíva v Slovenskej republike venuje pomerne veľkú pozornosť právu dieťaťa byť vypočuté a brané vážne, osobitne pokiaľ ide možnosť uplatniť toto právo v súdnom konaní alebo pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti. Preskúmanie praktickej aplikácie tohto práva v konfrontácii s deťmi však odhalilo pretrvávajúce deficity a čo je azda ešte dôležitejšie, mnoho detí vyjadrilo neznalosť toho ako uplatniť toto svoje právo.

Podobný záver vyplynul aj vo vzťahu k hodnoteniu poznania tohto práva u dospelých, väčšina ktorých si nie je vedomá existencie práva detí a mladých ľudí na vážne prihliadanie na vyjadrenie ich názoru v otázkach, ktoré sa ich týkajú.

Preto hlavný záver, ktorý z hodnotenia vyplynul, je potreba zvýšiť informovanosť medzi dospelými aj medzi deťmi o právach detí, vrátane práva byť vypočutý tak, ako to garantuje článok 12 Dohovoru o právach dieťaťa.

Pre dosiahnutie zmeny v kultúre a v prístupe k uplatňovaniu tohto práva navrhuje záverečná hodnotiacia správa viac-stupňový prístup, ktorý by mal pozostávať z realizácie nasledujúcich krokov:

- **realizácie prieskumu medzi dospelými** (rodičov, profesionálov pracujúcich s deťmi alebo pre deti) ohľadne ich názoru na praktickú aplikáciu práva detí a mladých ľudí byť vypočutý a braný vážne v situáciách, keď sa prijímajú rozhodnutia, ktoré sa detí týkajú,
- prípravy a realizácie **osvetovej kampane** na tému participácie detí a mladých ľudí, s jasne definovaným obsahom práva na participáciu a toho, čo znamená jeho aplikácia v praxi (pozitívne dopady),
- prípravy a **školenia** odborníkov, ktorí pracujú s deťmi alebo pre deti, vrátane prípravy škooliteľov,
- **zabezpečenia skutočne rovnej možnosti participácie** detí a mladých ľudí zo znevýhodneného prostredia alebo čeliacich iným prekážkam v uplatňovaní tohto práva,
- **zavedenia štandardov na úrovni zákonných noriem**, ktoré by zahŕňali povinnú tvorbu štruktúr a mechanizmov participácie detí a mladých ľudí na rozhodovacích procesoch, vrátane všetkých typov škôl, zariadení náhradnej/ústavnej starostlivosti, a to na miestnej, regionálnej aj národnej úrovni.